

Revisiting the Second Step Statement of the Islamic Revolution within the Framework of the Strategic Foresight Model of the Association of Professional Futurists

Abuzar Seifi Kalestan¹, Ali Haerikia²

Received: 18-05-2023

Accepted: 04-09-2023

Abstract

The Second Step Statement of the Islamic Revolution, as a strategic document of the Islamic Republic of Iran, encompasses numerous explicit and implicit themes that reflect the intellectual framework of His Eminence Ayatollah Khamenei, the Supreme Leader of the Islamic Revolution, particularly in terms of foresight and future-oriented thinking. This research aims to provide an adaptive-analogical analysis of the statement within the framework of well-established foresight models to achieve a deeper understanding, operational application of its strategic themes, and enhanced communication between professional futurists and the future-oriented layers of the Supreme Leader's vision embedded in the document. To identify the statement's strategic and foresight implications, the six-step strategic foresight model of the Association of Professional Futurists was employed. The content of the statement was analyzed using a content analysis method aligned with the six fundamental steps of the model: framing, scanning, forecasting, visioning, planning, and acting. Through adaptive content analysis, the study sought to extract and reinterpret the foresight-related themes and implications in the Second Step Statement based on the Hines-Bishop six-step strategic foresight model. By coding 267 categories identified in the statement's text, the analysis revealed 43 codes related to framing, 126 to scanning, 34 to forecasting, 27 to visioning, 12 to planning, and 25 to acting, each corresponding to the relevant categories and steps of the model.

Keywords: The second step statement of the Islamic Revolution, Strategic foresight, Futuristic implication, Futuristic thinking.

---

1. Researcher in Cognitive Sciences and Emerging Fields Department, Research Institute of Logistics, Technology and Emerging Fields, Supreme National Defense University, Tehran, Iran abouzar.seifi.k@sndu.ac.ir

2. Corresponding Author. PhD Student in Futures Studies, Faculty of Strategic Management, Supreme National Defense University, Tehran, Iran ali.hakia.fu@gmail.com

فصلنامه آینده‌پژوهی راهبردی

سال دوم، شماره ۷، پاییز ۱۴۰۲

مقاله اول از صفحات ۷-۲۷

بازخوانی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

در چهارچوب مدل آینده‌نگاری راهبردی انجمن آینده‌پژوهان حرفه‌ای

ابوذر سیفی کلستان^۱، علی حائری کیا^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۱۳

چکیده

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به عنوان سند راهبردی نظام جمهوری اسلامی حاوی مضامین آشکار و پنهان بسیاری است که نظام فکری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر انقلاب اسلامی ایران را در بعد آینده‌نگاری و آینده‌اندیشی روایت می‌کند. از این رو در این پژوهش تلاش شده است تا با بازخوانی انطباقی-قیاسی سند در چهارچوب مدل‌های شناخته شده در حوزه آینده‌پژوهی، بتوانیم به شناسایی و ادراک عمیق و کاربست عملیاتی مضامین راهبردی سند و ایجاد ارتباط بهتر آینده‌پژوهان حرفه‌ای کشور با لایه‌های آینده‌اندیشی معظم له در سند کمک کنیم. بر این اساس و با هدف شناسایی دلالت‌های آینده‌نگرانه و راهبردی موجود در متن بیانیه، مدل شش مرحله‌ای آینده‌نگاری راهبردی انجمن آینده‌پژوهان حرفه‌ای انتخاب گردید. محتوای سند با روش تحلیل محتوا و در چهارچوب ۶ گام اساسی مدل «چارچوب‌بندی، پویش، پیش‌بینی و چشم‌اندازسازی، برنامه‌ریزی و اقدام» مورد بررسی قرار گرفت. در این پژوهش تلاش شد تا با روش تحلیل محتوای-انطباقی، مضامین و دلالت‌های آینده‌نگرانه‌ی موجود در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی بر اساس گام‌های مدل ۶ مرحله‌ای آینده‌نگاری راهبردی هاینز-بیشاپ، بازخوانی و استخراج شود. با کدگذاری بر اساس واحد تحلیل عبارات موجود (۲۶۷ مقوله) در متن بیانیه استخراج شد، در نتیجه ۴۳ کد به چارچوب بندی، ۱۲۶ کد پویش، ۳۴ کد پیش‌بینی، ۲۷ کد چشم‌اندازسازی، ۱۲ کد برنامه‌ریزی و ۲۵ کد به اقدام مرتبط با هریک از مقوله‌ها و گام‌های موردنظر استخراج شد..

کلیدواژه‌ها: بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، آینده‌نگاری راهبردی، دلالت‌های آینده‌نگاری، آینده‌اندیشی.

^۱. پژوهشگر گروه علوم شناختی و عرصه‌های نوپدید، پژوهشکده آما، فناوری و عرصه‌های نوپدید، دانشگاه

عالی دفاع ملی، تهران، ایران abouzar.seifi.k@sndu.ac.ir

^۲. دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی، دانشکده مدیریت راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده

مسئول) ali.hakia.fu@gmail.com

مقدمه

از منظر رهبر معظم انقلاب آنچه اهمیت دارد و به‌عنوان نخستین توصیه در سرفصل‌های اساسی در بیانیه بدان اشاره نموده است. مبنی بر این توجه به امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده است، و توجه به آینده و آماده شدن برای دستیابی به آینده مرجع و مطلوب از اساسی‌ترین تأکیدات ایشان است بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و روح حاکم بر این بیانیه نشان می‌دهد. ابعاد و تصویرپردازی از آینده انقلاب اسلامی با توجه به وضعیت گذشته و حال برای ساختن آینده است. سهیل عنایت‌الله برای روشن ساختن ماهیت حال با نیروی فشار حال، وزن گذشته و کشش آینده این نیروها را مبنایی برای دستیابی و شکل‌دهی به انتظارات، ایده‌ها و آرزوها مطرح می‌نماید (اسلاترو باوسی، ۱۹۹۵). نگرش به مضامین و محتوای راهبردی بیانیه موصوف و آن را به‌عنوان منشور انقلاب اسلامی در نقطه عطف چهل‌سالگی و باوجود محورها و فرایندها و نکات پرمغز با تفکر عمیق و ژرف‌اندیشی در آن، حقایق آن روشن‌تر می‌شود. بدیهی است که پرداختن به این حقایق از ابعاد مختلف به‌عنوان یک نیاز در ساخت آینده ضروری می‌باشد. از این‌رو تمرکز این پژوهش تلاش برای شناسایی مؤلفه‌های آینده‌نگاری راهبردی به کار گرفته‌شده در متن بیانیه و قیاس آن مدل آینده‌نگاری راهبردی توسط انجمن آینده‌پژوهان حرفه‌ای^۱ بر اساس ۶ گام یا مرحله اصلی شناسایی‌شده توسط هاینز و بیشاپ^۲ است. که در قالب گام‌های چارچوب‌بندی، پویش، پیش‌بینی و چشم‌اندازسازی، برنامه‌ریزی و اقدام تشریح شده است. با استفاده از تحلیل محتوای بیانیه دوم انقلاب و بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای قیاسی هدف اصلی این پژوهش این است که با تحلیل محتوای متن بیانیه گام دوم انقلاب بر اساس مؤلفه‌های آینده‌نگاری راهبردی به این سؤال اصلی که با تطبیق مؤلفه‌های موجود در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و مؤلفه‌های مطرح شده در شش گام مدل آینده‌نگاری هاینز و بیشاپ، دلالت‌های آینده‌نگارانه در بیانیه گام دوم انقلاب چیست؟ پاسخ دهد.

مبانی نظری و پیشینه شناسی تحقیق

الف) پیشینه تحقیق

^۱ Association Professional Futurists Development team

^۲ Andy Hines & Peter Bishop

بررسی پیشینه تحقیقات صورت گرفته، نشان می‌دهد که تحلیل‌های متنوعی در زمینه محتوای بیانیه گام دوم انقلاب صورت گرفته که بخشی از این تحقیقات رویکرد آینده‌نگرانه را مورد بررسی قرار داده‌اند، که در زیر آورده شده است نتایج به دست آمده از این تحقیقات، بیانگر وجود رویکرد آینده‌نگاری و توجه به آینده در متن بیانیه گام دوم انقلاب است و ضمن شناسایی و استخراج پیشران‌ها و عوامل کلیدی و توجه به روندها و... به عنوان یک پروژه کلان آینده‌نگاری در حوزه آینده پژوهی معرفی شده است. به نحوی که از آن چشم انداز، سیاست های خرد و راهبردهای کلان برای ساخت آینده قابل تدوین و طراحی است.

جدول شماره ۱. بررسی سند بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

در چهارچوب مطالعات آینده‌پژوهی، آینده‌نگاری، سیاست‌گذاری و مدیریت راهبردی

ردیف	عنوان، نویسنده‌گان، روش، سال پژوهش	هدف	نتایج
۱	طراحی مدل آینده‌نگاری راهبردی به منظور پیاده‌سازی بیانیه گام دوم انقلاب، مهدی قلی زاده، نعیمه ملاحسنی، علی اسماعیلپور، محمدرضا عرب بافرانی، مرور استنادی، مصاحبه ۱۴۰۱	طراحی مدل آینده‌نگاری برای پیاده سازی و ارتباط بیانیه با اسناد برنامه ریزی در کشور	لازم است که موضوعات بیانیه به کلان روندها شکسته شود و سپس اسناد خرد مانند چشم‌انداز، راهبردهای کلان و سیاست ها تدوین شود
۲	بررسی مؤلفه‌های آینده‌پژوهانه گام دوم انقلاب اسلامی، ناصر چاوشی، توصیفی تحلیلی ۱۳۹۸	جایگاه آموزه‌ها و مفاهیم آینده‌پژوهانه در گام دوم انقلاب	روندها ۵ مورد، رویداد ۴ مورد، تصویر ۱ مورد، کنش‌ها ۶ کنش، اقدام ۴ مورد، عامل کلیدی ۱۶ مورد پیشران ۳ مورد، عدم قطعیت ۳ مورد شناسایی شد
۴	تحلیل آینده نگارانه بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، غفاری هشجین زاهد، نیکونهاد ایوب، آینده نگاری،	شناسایی دلالت های آینده نگارانه بیانیه گام دوم	یافته های تحقیق بر اساس روش آینده نگارانه مارتالیزلی نشان می دهد که این بیانیه از ویژگی های یک سند راهبردی و

نتایج	هدف	عنوان، نویسنده‌گان، روش، سال پژوهش	ردیف
گام های هفت گانه آن برخوردار بوده و حاوی ترسیم تصویری مطلوب و چشم انداز روشنی از آینده انقلاب اسلامی است.		۱۳۹۹	
<p>استخراج ۴ استراتژی به شرح:</p> <p>۱. راهبرد «پیشتازی»</p> <p>انقلاب اسلامی ناظر بر قوت های داخلی و فرصت های بیرونی: ۲.</p> <p>راهبرد «صیانتی» «انقلاب اسلامی ناظر بر قوت های داخلی و تهدیدهای بیرونی ۳. راهبرد «رقابتی» «انقلاب اسلامی ناظر بر فرصت های بیرونی و ضعف های داخلی ۴. راهبرد «مقاومتی»</p> <p>انقلاب اسلامی ناظر بر ضعف های داخلی و تهدیدهای بیرونی.</p>	<p>بررسی و استخراج راهبردهای پیش روی جامعه ایران در آستانه چهل سالگی انقلاب اسلامی بر اساس بیانیه گام دوم</p>	<p>راهبردهای پیشرو در پساچهل سالگی انقلاب اسلامی (تبیین بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی)، نادری مهدی، پیرانی شهره، ۱۳۹۹</p>	۵
<p>شناسایی و دسته بندی مضامین فراگیر سیاست گذاری رسانه در چهار گروه تعهد نگرشی، تعهد هنجاری، تعهد رفتاری و تعهد هیجانی.</p> <p>بر پایه این پژوهش، رسانه با متعهد دانستن خود به مفاد بیانیه و تأکید بر مضامینی همچون آرمان خواهی، ارزش مداری، تعالی جویی، خودباوری، عقلانیت، خلاقیت، هشیاری، امیدآفرینی، مطالبه و . . و</p>	<p>بررسی زمینه‌ها و خطوط سیاست گذاری رسانه</p>	<p>دلالت های سیاست گذاری رسانه؛ مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، کریمی مصطفی، نصرالهی کاسمانی اکبر، خیامی عبدالکریم</p>	۶

ردیف	عنوان، نویسنده‌گان، روش، سال پژوهش	هدف	نتایج
			ملاحظه آن در سیاست‌ها و به دنبال آن راهبردها و برنامه‌ها در مسیر تحقق بیانیه قرار گرفته و با توجه به کارکردهای متعدد و تأثیرات فراگیر خود، موجبات هم‌سویی تمامی نیروهای اجتماعی را فراهم خواهد آورد. به ویژه آن‌که در متن بیانیه به صراحت بر جایگاه کلیدی و نقش مؤثر رسانه تأکید شده است.
۷	طراحی مدل آینده‌نگاری راهبردی به منظور پیاده‌سازی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، قلی زاده زاوشتی مهدی، ملاحسنی نعیمه، اسماعیل پور علی، عرب بافرانی محمدرضا	ارائه مدلی برای مرتبط‌سازی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به اسناد برنامه‌ای کشور و ایجاد زمینه پیاده‌سازی	استحصال مدل نهایی براساس بیانیه گام دوم و استخراج رویکردهای کلان آینده‌پژوهانه و سپس چارچوب‌های شناختی - هنجاری گام دوم انقلاب به منظور بازنویسی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و چشم‌اندازهای کلان و ملی (یا بخشی) بر اساس این سند و تدوین در افق‌های زمانی کمتر از ۴۰ سال

با توجه به پژوهش‌های قبلی صورت پذیرفته تلاش محققین در زمینه استخراج مدل آینده‌نگاری راهبردی و بررسی جایگاه مفاهیم آینده‌پژوهی و استخراج دلالت‌های آینده‌نگارانه مدل مارتا لیزیلی بیانیه گام دوم انقلاب بوده است که در پژوهش صورت گرفته در بند ۳ بیانیه را به عنوان یک پروژه آینده‌نگاری راهبردی معرفی می‌نمایند. که با توجه به ظرفیت‌های موجود در متن بیانیه، در این مطالعه تحلیل محتوای قیاسی براساس مدل آینده‌نگاری هاینز و بیشاپ صورت گرفته است.

ب) مبانی نظری

ب/۱) آینده‌نگاری راهبردی

آینده‌نگاری راهبردی رویکردی است سیستماتیک برای تحقیق در خصوص توسعه بلندمدت علمی و فنی از طریق پیوند هوش و تجربه محققان، مردان کار و موسسات دولتی که می‌تواند تاثیر عمیقی بر رقابت صنعتی، ایجاد ثروت و کیفیت زندگی داشته باشد. آینده‌نگاری راهبردی زمانی که بر اساس جهت‌گیری و کاربست خروجی‌های آن در تدوین راهبرد موضوعات و امور راهبردی است که به این عنوان نامیده شده است. در ارتباط با آینده‌نگاری، مدل‌ها و الگوهای مختلفی بیان شده است، که مهم‌ترین آن‌ها به شرح ذیل بیان می‌شود. مؤسسه فکر نو، اسلاتر، مدل وروس، الگوی مارتین، الگوی ساریتاس، الگوی مایلز، الگوی هورتن، الگوی ریجر و مدل بیشاپ و هاینز (جامعه آینده‌پژوهان حرفه ای) از مهم‌ترین آنان می‌باشد.

آینده‌نگاری راهبردی به‌کارگیری توانمندی‌های لازم به منظور شناسایی موقعیت‌های نامساعد، هدایت خط‌مشی، شکل‌دهی راهبردها در کسب و کار، تولید و خدمات با بهره‌گیری از انواع دیدگاه‌های باکیفیت، روبه‌جلو و بینش‌های نوظهور با شیوه‌های مؤثر سازمانی است. (هاینز، ۱۳۹۵)

آینده‌نگاری تلاش سیستماتیکی است که آینده‌های بلندمدت در بخش‌های گوناگون اجتماعی سیاسی، اقتصادی، فن‌آوری و... را با شناسایی دقیق علوم و پدیده‌های نوظهور به تصویر کشیده و بخش‌های مختلف دارای قابلیت مطالعه راهبردی برای دستیابی به سود آوری بیشتر تعیین می‌نماید (pooper&Kenan, 2005.23).

ب/۲) شش گام مدل آینده‌نگاری راهبردی (انجمن آینده‌پژوهان حرفه ای)

چارچوب بندی: چارچوب بندی به تعیین قلمرو، موقعیت و مرز پروژه‌های آینده‌پژوهی کمک می‌کند به سرمایه‌گذاری زمان برای چارچوب‌بندی شفاف هدف و چگونگی پرداخت سهم‌های بزرگ در مراحل بعدی پروژه می‌پردازد روش‌های مطرح شده در اینجا به دنبال کمک به

شناسایی و شفاف‌سازی هدف پروژه هستند (هاینز و بیشاپ، ۱۳۹۷:۷۶).

پوشش^۱: هنگامی که چالش چارچوب بندی می‌شود، گام‌ها یا مجموعه فعالیت‌های بعدی، پوشش محیط درونی و بیرونی برای کسب اطلاعات و روندهای مرتبط با این چالش است. این مرحله شامل جستجو و تحقیق در باره گذشته و حال موضوع و همچنین شناسایی تغییر است. فرآیند پوشش محیط همچنین پیش‌ران‌های بالقوه تغییر را آشکار می‌سازد، در واقع این روش‌ها به خلق ماده‌ای خام برای پیش‌نگری کمک می‌کند (هاینز و بیشاپ، ۱۳۹۷:۷۶).

پیش‌بینی^۲: رهنمودهای مورد نیاز برای این اجرای این گام با شناسایی آینده‌های بدیل، اتخاذ رویکرد همگرا و واگرا، تعیین پیش‌ران‌ها عوامل کلیدی، عدم قطعیت‌ها با بهره‌گیری از خلاقیت و ایده پردازی است (هاینز و بیشاپ، ۱۳۹۵:۱۵۴).

چشم‌انداز سازی^۳: رهنمودهای موجود در این گام با پرداختن به این سؤال که سازمان با در نظر گرفتن آینده‌های ممکن که در مرحله پیش‌بینی مشخص شده است. قصد انجام چه کاری را دارد؟ راه‌هایی را برای جاری ساختن آینده در زمان حال پیشنهاد می‌کند. شناسایی دلالت‌ها، به چالش کشیدن مفروضات و تفکر رؤیا پردازانه از مهمترین رهنمودهای این گام می‌باشد (هاینز و بیشاپ، ۱۳۹۵:۲۵۰).

برنامه ریزی^۴: در این گام به دنبال هستی بخشی به چشم‌انداز هستیم. می‌توانیم به عقب بازگردیم و چشم‌انداز را به شیوه مناسب‌تری تعدیل و تنظیم کنیم، در این گام سازمان باید میزان تلاش برای رسیدن به آینده مرجح را با توجه به چشم‌اندازهای بالقوه و چندگانه آینده، تشخیص دهد در برخی موارد این شکاف‌ها قابل مدیریت هستند. اما در برخی دیگر نمی‌توان بر آنها فائق آمد زمانی که احتمال به موفقیت کم است، تحلیل‌گر باید سازمان را همچنان با انگیزه نگه دارد و عواقب منفی اقدام نکردن برای آینده را خاطر نشان سازد. در واقع تحلیل‌گر نباید همیشه مدافع تغییر باشد، بلکه باید مدافع تصمیم برای اقدام کردن یا نکردن در سایه آینده‌های بدیل احتمالی

^۱ Scanning

^۲ Forecasting

^۳ Visioning

^۴ Planning

باشد. سازماندهی برای رسیدن به چشم‌انداز، تعیین راهبرد و طراحی برنامه تصمیم‌سازی برای جاری ساختن آینده در زمان حال، نقشه راه برای رسیدن به آینده مطلوب از مهمترین عناصر این گام است. (هاینز و بیشاپ، ۱۳۹۵: ۲۹۷)

اقدام^۱: مرحله اقدام که مرحله نهایی فرایند آینده‌نگاری راهبردی است ایجاد پیوند و ارتباط میان مفاهیم ذهنی و عینی است. اجرایی سازی برنامه، رواج دادن نتایج، ایجاد تفکر راهبردی و سیستم های هوشمند، قابل فهم و اقدام بودن پیش‌بینی‌ها، مسیر آینده مرجح و... از مهمترین گزاره‌ها در این مرحله است (هاینز و بیشاپ، ۱۳۹۵: ۳۲۶).

سه‌گام نخست و فعالیت‌های مربوط به آن‌ها و روش‌های درونی آن‌ها که به توصیف آینده‌ها می‌پردازد محتمل‌ترین حالت را بیان خواهند نمود و سه فعالیت دوم شامل روش‌هایی به هدف تحقق آینده‌های مرجح با توجه به این احتمالات است سرانجام می‌توان آینده‌نگاری راهبردی را در بالاترین سطح به دو فعالیت عمده تقسیم کرد پیش‌نگری یا توصیف آینده‌های ممکن و برنامه‌ریزی برای ابداع آنچه می‌توان در مورد آن انجام داد (هاینز و بیشاپ، ۱۳۹۷: ۷۵).

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش در قالب تحلیل محتوای قیاسی (Mayring, 2000) انجام شده است، کاربرد الگوی قیاسی بر مبنای مقوله‌های از پیش تنظیم شده که به‌طور نظری استخراج شده‌اند صورت می‌پذیرد. پژوهشگر در کاربرد این الگو مقوله‌ها را در ارتباط با متن بررسی می‌کند. و محقق علاوه بر گردآوری داده‌ها و استخراج مفاهیم مرتبط با مدل در مشخص نمودن معنای داده‌ها نیز ایفای نقش می‌کند (Maykut & Morehouse, 1994). الگویی که در این نوع تحلیل مبنای قرار می‌گیرد. مدل آینده‌نگاری راهبردی جامعه آینده پژوهان حرفه‌ای است که توسط هاینز و بیشاپ توسعه یافته است، باز آنجایی که مدل ترتیبی است از پیش مشخص و طراحی شده است. متن بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی ایران به عنوان نمونه پژوهشی برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده است.

فرایند تحلیل محتوای قیاسی در مقاله حاضر طی مراحل زیر انجام شده است: (۱) تنظیم

پرسشها؛ این پرسش مطرح شد، با تطبیق مؤلفه های موجود در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی با مؤلفه های مطرح شده در شش گام مدل آینده‌نگاری هاینز و بیشاپ دلالت‌های آینده‌نگارانه در بیانیه گام دوم انقلاب چگونه است؟ (۲) انتخاب نمونه: پس از بررسی کلیه محورهای موجود در متن بیانیه، تعداد ۲۶۷ عبارت که مرتبط با شش گام مدل هاینز و بیشاپ (چارچوب بندی، پوشش، پیش بینی، چشم اندازسازی، برنامه ریزی و اقدام بودند، استخراج گردید (۳) مشخص کردن رویکرد تحلیل محتوا؛ از تحلیل محتوای جهت دار استفاده شد. (۴) طراحی فرآیند رمزگذاری؛ از طرح کدگذاری به صورت قیاسی استفاده شد. (۵) اجرای فرآیند رمزگذاری (۶) تعیین اعتبار و پایایی برای کسب اعتبار از روش خودبازبینی پژوهشگر استفاده شد. واحدهای متن استخراج شده، زیرمقوله‌ها و مقولات اصلی جهت تأیید اعتبار برای چند صاحب‌نظر ارسال گردید و از نظرات آنها در مراحل پیاده‌سازی، کدگذاری، و ارائه الگوی نهایی استفاده شد. در ضمن، با ارائه عبارات برگرفته شده از متن بیانیه در جهت افزایش معیار باورپذیری و قابلیت انتقال‌پذیری پژوهش حرکت گردید.

جدول شماره ۱: الگوی نظری مدل آینده‌نگاری (جامعه آینده پژوهان حرفه ای) (مبنای تحلیل)

ردیف	مقوله	زیر مقوله‌ها
۱	چارچوب بندی	تعدیل نگرش ها، شناخت ذی نفعان، حرکت و مقصود، هدف گذاری انتخاب تیم، خلق محیط راهبردی
۲	پوشش	ترسیم نقشه سیستم، مطالعه پیشینه، پوشش محیط مشارکت درون و بیرونی
۳	پیش بینی	شناسایی نیروهای پیشران و عدم قطعیت ها، انتخاب ابزار پیش بینی، واگرایی خلق ایده ها، همگرایی، اولویت بندی ایده ها
۴	چشم انداز سازی	شناسایی دلالت ها، به چالش کشیدن مفروضات، تفکر رؤیا پردازانه،
۵	برنامه ریزی	راهبردی اندیشیدن، تبدیل چشم انداز و احتمالات بدیل آینده به راهبرد، محیط فرهنگی و اجتماعی اصلی ترین عامل، تحریک گفتگوهای راهبردی شناسایی عوامل کلیدی و حیاتی، برخورداری از راهبرد درون گرا و برون گرا توجه به فعالیت های بدون اقدام و اجتناب، باور پذیر و مرجع آمادگی برای روبرو شدن با رویدادهای غیر منتظره و غافل‌گیری

به اشتراک گذاری نتایج، حرکت به سوی آینده های مرجع و جلو گیری از وقوع آینده های نامطلوب، پویا مستمر محیط بیرونی به صورت هوشمند، امید بخشی و متقاعد سازی برای نهادینه سازی تفکر راهبردی، حس ضرورت برای ایجاد تغییر و روح نوآوری و...	اقدام	۶

یافته ها و تجزیه و تحلیل داده ها

الف: یافته های تحقیق

در این بخش تمامی متن بیانیه گام دوم بر مبنای عبارات استخراج شده از ۳۱ محور این بیانیه و در قالب ۲۶۷ عبارت کدگذاری شده و با توجه به معانی و مفاهیم تعیین شده متناسب با هر یک از گام های (شش گام) مدل آینده‌نگاری راهبردی، جداسازی و طبقه بندی شده است: جدول ۲: مفاهیم شناسایی شده بر اساس عبارات کدگذاری شده در متن بیانیه گام دوم انقلاب

کدهای شناسایی شده	عبارت کد گذاری شده (محورهای بیانیه)	ردیف
تأکید بر موفقیت‌ها قلمرو، تصویرپردازی روند، قوت	ورود انقلاب اسلامی به دومین مرحله‌ی خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی	۱
فرصت (۲مورد) تهدید (۲مورد) قوت (۳مورد)	پیروزی انقلاب اسلامی؛ آغازگر عصر جدید عالم	۲
چشم اندازسازی تهدید نگرش مثبت عوامل کلیدی	شعارهای جهانی، فطری، درخشان و همیشه‌زنده‌ی انقلاب اسلامی	۳
انعطاف پذیری پویایی نقد و توجه به نظرات مخالف ارزش مداری	دفاع ابدی از نظریه‌ی نظام انقلابی	۴

استمرار			
امید و انگیزش	جمهوری اسلامی و فاصله‌ی میان بایدها و واقعیتها	۵	
ادراک			
ارزش‌مداری (۳مورد)			
فلسفه وجودی			
شکاف وضع موجود و مطلوب			
قلمرو	انقلاب اسلامی؛ مایه‌ی سربلندی ایران و ایرانی	۶	
بایدها (۴مورد)			
نبایدها (۲مورد)			
روند	برای برداشتن گامهای استوار در آینده، باید گذشته را درست شناخت	۷	
یادگیری (۲مورد)			
تجربه‌گرایی و خبرگی			
امید و انگیزش			
شناسایی موانع			
تهدید (۲مورد)	آغاز انقلاب و نظام اسلامی از نقطه‌ی صفر	۸	
تصویر سازی			
ضعف (۳مورد)			
بومی و منحصر به فرد			
فرد قوت (۲مورد)			
موانع (۲مورد)	تقابل دوگانه‌ی جدید «اسلام و استکبار»؛ پدیده‌ی برجسته‌ی جهان معاصر	۹	
الگوسازی			
سیستمی و کل نگر			
فرصت (۲مورد)			
تهدید (۲مورد)	انسجام و هم‌گرایی		
قوت (۲مورد)			
انسجام و هم‌گرایی			
ثابت قدم			

امید و انگیزش	مدیریت جهادی و اعتقاد به اصل «ما میتوانیم»؛ عامل عزت و پیشرفت ایران در همه‌ی عرصه‌ها	۰
تأکید بر موفقیت‌ها		
منحصربه‌فرد بودن		
پیشران		
روند		
روند(۲مورد)	برکات بزرگ انقلاب اسلامی	۱
قوت(۶مورد)		
قوت(۲مورد)	ثبات و امنیت و حفظ تمامیت ارضی ایران	۲
عوامل کلیدی	موتور کشور در عرصه‌ی علم و فناوری و ایجاد زیرساخت‌های حیاتی و اقتصادی و عمرانی	۳
پیشران		
ضعف		
قوت(۱۱مورد)		
ضعف		
عوامل کلیدی(۳مورد)	به اوج رسانیدن مشارکت مردمی و مسابقه‌ی خدمت‌رسانی	۴
قوت(۳مورد)		
قوت(۴مورد)	ارتقاء شگفت‌آور بینش سیاسی آحاد مردم	۵
نارضایتی از وضع موجود	سنگین کردن کفه‌ی عدالت در تقسیم امکانات عمومی کشور	۶
تأکید بر موفقیت‌ها(۲مورد)		
ضعف		
قوت		
امید و انگیزش		
نارضایتی از وضع موجود	افزایش چشمگیر معنویت و اخلاق در فضای عمومی جامعه	۷
عوامل کلیدی		
قوت(۸مورد)		
ضعف(۲مورد)		

عوامل کلیدی		
قوت(۵مورد)	ایستادگی روزافزون در برابر قلدران و زورگویان و مستکبران جهان	۸
روند		
قوت(۴مورد)	انقلاب چهل ساله و گام بزرگ دوم	۹
فرصت(۲مورد)		
امید و انگیزش		
تأکید بر موفقیت‌ها		
تهدید(۶مورد)	اقتدار انقلاب اسلامی و تغییر چالشها و شکست مستکبران	۰
عوامل کلیدی		
فرصت(۳)		
تأکید بر موفقیت‌ها	جوانان؛ محور تحقق نظام پیشرفته‌ی اسلامی	۱
رویا پردازی		
مشارکت و همگرایی		
مسئولیت پذیری		
انقلابی گری		
قوت(۸مورد)	نیروی انسانی مستعد و کارآمد با زیربنای عمیق و اصیل ایمانی و دینی؛ مهم‌ترین ظرفیت امیدبخش کشور	۲
جوان‌گرایی		
عوامل کلیدی(۲مورد)		
پیشران		
ضعف	فهرست طولانی فرصت‌های مادی کشور	۳
قوت(۱۰مورد)		
امید و انگیزش		
مدیریت و رهبری		
پیوستار زمانی چشم انداز		
عوامل کلیدی		
فرصت(۲مورد)		
امید و انگیزش	گام دوم و سرفصلها و توصیه‌های اساسی در پرتو امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده	۴
عدم قطعیت‌ها:		

فعالانه	علم و پژوهش	۵
تأکید بر موفقیت‌ها		
تعهد		
امید و انگیزش و فرصت، قوت (۴مورد)		
تلاش مستمر		
عدم قطعیت‌ها:		
ضعف (۲مورد)	معنویت و اخلاق	۶
نبایدها		
بایدها		
گام صفر		
نارضایتی از وضع موجود (۲مورد)		
اهداف (۲مورد)		
عوامل کلیدی (۴مورد)		
یادگیری	اقتصاد	۷
افق زمانی		
عوامل کلیدی		
قوت		
بایدها		
اهداف	عدالت و مبارزه با فساد	
نهاده‌سازی تفکر		
سازماندهی		
عوامل کلیدی (۲مورد)		
عدم قطعیت‌ها		
تهدید		
ضعف (۹مورد)		
فرصت		
اهداف (۳مورد)		
امید و انگیزش		
مدیریت و رهبری		

نارضایتی از وضع موجود		۸
عدم قطعیت‌ها:		
مدیریت و رهبری		
موانع (۶مورد)		
اهداف (۲مورد)		

قوت	استقلال و آزادی	۹
ارزش‌مداری		
اهداف		
موانع		
معیارها	عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن	۰
مدیریت جهادی		
فرصت (۳مورد)		
تهدید		
عوامل کلیدی		
اصول		
ارزش‌مداری		
تعهد (۲مورد)		
موانع (۴مورد)		
ارزش‌مداری		
محرک و برانگیزاننده		
تأکید بر موفقیت‌ها	سبک زندگی	۱
الهام بخشی		
فرصت		

ب: تجزیه و تحلیل یافته‌ها

پس از کدگذاری و مشخص شدن مقوله‌ها (جدول شماره ۲) به ازای هر واحد تحلیل (محورهای بیانیه) و عبارات کدگذاری شده محقق با مبنای قرارداد جدول (۱) الگوی نظری مدل آینده‌نگاری (هاینز و بیشاپ) اقدام به طبقه‌بندی کدها مطابق با مولفه‌ها (گام) نموده است (جدول شماره ۳) توضیح اینکه محقق کدهای شناسایی شده را براساس مطابقت معنایی با مدل،

مورد سنجش و بررسی قرار گرفته و با تطبیق با جدول شماره (۱) که از قبل جهت برای مقایسه داده ها تهیه شده است، مصادیق آن طبقات را از بین کدهای شناسایی شده که خود ارتباط معنایی با گام ها و مولفه های مدل آینده‌نگاری راهبردی دارد در هر یک از این طبقات جانمایی شده است .

جدول ۳: طبقه بندی و فراوانی مفاهیم شناسایی شده براساس مولفه های (گام) شش گانه

مقوله	کدهای شناسایی شده	ف	درصد
چارچوب بندی	قلمرو، الگوسازی نگرش مثبت، پویای، انعطاف پذیری، توجه به نظرات مخالف، ارزش مداری، استمرار، انسجام و هم‌گرایی، ثابت قدم، اهداف، شناسایی موانع، نهادینه‌سازی تفکر، گام صفر، معیارها	۳	۱۰٪ / ۱۶٪
پویا ش	قوت ها، ضعف ها، تهدیدها و فرصت ها	۲۶	۱۹٪ / ۴۷٪
پیش‌بینی	عوامل کلیدی، پیش‌رانه‌ها، روندها و عدم قطعیت ها	۴	۷۳٪ / ۱۲٪
چشم‌انداز سازی	تصویر پردازی، رویا پردازی، نارضایتی از وضع موجود، بایدها و نبایدها، متناسب‌سازی چشم‌انداز، افق زمانی، کل‌نگری، منحصراً بفرود بومی، محرک و برانگیزاننده، الهام‌بخشی، اصول، استمرار، ادراک	۷	۱۱٪ / ۱۰٪
برنامه ریزی	تعهد، مسئولیت‌پذیری، مدیریت جهادی، انقلابی‌گری، مدیریت و رهبری، سازماندهی تجربه‌گرایی و خبرگی	۲	۴۹٪ / ۴۹٪
اقدام	تاکید بر موفقیت‌ها، امید و انگیزش، فعالانه تلاش مستمر، ویژگی‌های فردی، مشارکت، یادگیری، جوان‌گرایی	۵	۳۶٪ / ۹٪
عبارات استخراج شده		۲۶۷	

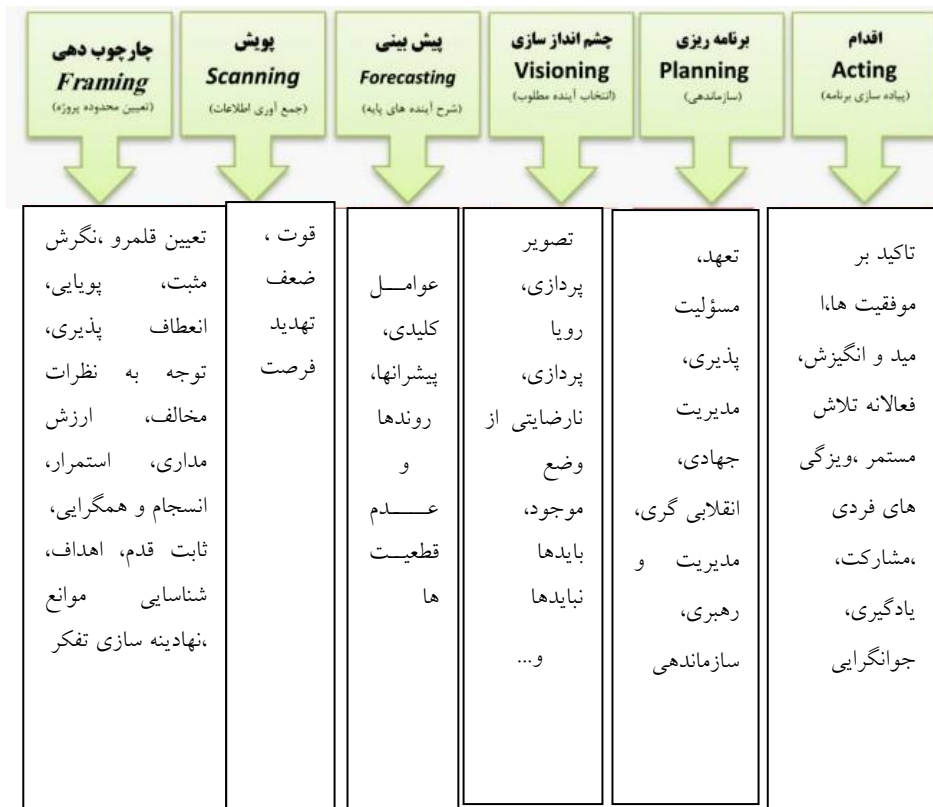
کدهای مرتبط شناسایی شده با گام چارچوب بندی با ۱۶/۱۰ درصد فراوانی، کدهای شناسایی شده مرتبط با گام پویا ش ۴۷/۱۹ درصد فراوانی، کدهای شناسایی شده مرتبط با گام پیش‌بینی ۷۳/۱۲ درصد فراوانی، کدهای شناسایی شده مرتبط با گام چشم‌انداز سازی ۱۱/۱۰ درصد فراوانی، کدهای شناسایی شده مرتبط با گام برنامه ریزی ۴۹/۴۹ درصد فراوانی، کدهای شناسایی شده مرتبط با گام اقدام ۳۶/۹ درصد فراوانی را به خود اختصاص داده است. که در مجموع عناصر و گزاره های مورد اشاره در متن در گام پویا ش و چارچوب بندی بیشترین اشاره را داشته است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

در این پژوهش بر مبنای هدفی که تدوین شد مبنی بر پژوهشگر به دنبال پاسخگویی به این پرسش بود که با تطبیق مؤلفه‌های موجود در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و مؤلفه‌های مطرح شده در شش گام مدل آینده‌نگاری هاینز و بیشاپ دلالت‌های آینده‌نگارانه در بیانیه گام دوم انقلاب چگونه است؟ در پاسخ آن با بهره‌گیری از روش تحلیل قیاسی و با برشماری مؤلفه‌های که در متن بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به آنها پرداخته شده است کدهای متنی مرتبط با مقوله‌ها و گام‌های شش گانه مدل آینده‌نگاری راهبردی انجمن آینده‌پژوهان حرفه‌ای در قالب عبارات استخراج شد.

با توجه به شرح هریک از مؤلفه‌ها (گام) و مفاهیم مشخص شده مدل آینده‌نگاری مورد نظر به منظور تحلیل محتوای قیاسی و طبقه‌بندی مقوله‌های احصاء شده مبنا قرار گرفت، که بر اساس تحلیل محتوای متن و کدگذاری بر اساس واحد تحلیل زیرمقوله‌های موجود (۲۶۷) و طبقه‌بندی صورت پذیرفته در این زمینه در متن بیانیه ۴۳ کد به چارچوب بندی (تعیین قلمرو، نگرش مثبت، پویایی، انعطاف پذیری، توجه به نظرات مخالف، ارزش‌مداری، استمرار، انسجام و همگرایی، ثابت قدم، اهداف، شناسایی موانع، نهادینه سازی تفکر) ۱۲۵ کد پوش (قوت‌ها، ضعف‌ها، تهدیدها و فرصت‌ها) ۳۴ کد پیش‌بینی (عوامل کلیدی، پیشران‌ها، روندها و عدم قطعیت‌ها) ۲۷ کد چشم‌اندازسازی (تصویر پردازی، رؤیای پردازی، نارضایتی از وضع موجود، باید‌ها و نیاید‌ها...) ۱۲ مقوله برنامه‌ریزی (تعهد، مسئولیت‌پذیری، مدیریت جهادی، انقلابی‌گری، مدیریت و رهبری، سازماندهی) ۲۵ کد به اقدام (تاکید بر موفقیت‌ها، امید و انگیزش، فعالانه تلاش مستمر، ویژگی‌های فردی، مشارکت، یادگیری، جوان‌گرایی) مرتبط با هریک از گام‌های موردنظر شناسایی شد. که مؤید این است بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به عنوان یک پروژه آینده‌نگاری با تطابق شاخص‌ها و گزاره‌های مورد اشاره در آن با گام‌های مدل آینده‌نگاری مورد تحلیل می‌تواند با کنشگری مناسب و فعال از سوی مخاطبین و ذی‌نفعان مورد خطاب در بیانیه و با اراده راسخ مبنای عمل و پیشرفت کشور اسلامی ایران قرار گیرد. گفتنی است آنچه اهمیت دارد نگرانی از وضع موجود و برشمردن نقاط ضعف و قوت از گذشته تا حال توجه به موانع و اصول و الزامات برای پیمودن مسیر برای تصویرسازی کلان و رسیدن به آن در قالب تمدن‌سازی اسلامی بیانیه را به یک آینده‌نگاری کلان تبدیل نموده است، که برای رسیدن و اجرایی‌سازی آن می‌بایستی با تدوین ایستگاه‌های راهبردی و آینده‌نگاری خرد در هریک از حوزه‌های مختلف

سیاسی، اجتماعی و... آن را به پروژه‌های ملی و منطقه‌ای مشخص و هدفمند در یک پروژه فراملی نمایان ساخت. مدل آینده‌نگاری راهبردی مستخرج از متن بیانیه به شرح زیر طراحی شد (شکل ۱).

کل شماره ۱: مدل آینده‌نگاری استخراج شده (یافته‌های پژوهش)

فهرست منابع و مآخذ

الف- فارسی

- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۷). بیانیه‌ی گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
- هاینز، اندی، بیشاپ، پیتر، (۱۳۹۵). تفکر درباره آینده (رهنمودهایی برای آینده‌نگاری راهبردی)، ترجمه محمدمهدی ذوالفقارزاده، علی اصغر سعدآبادی، آرمین فیروزپور، مسعود دارایی، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)
- هاینز، اندی، بیشاپ، پیتر (۱۳۹۷). آموزش درباره آینده، ترجمه مسعود منزوی، انتشارات مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی
- غفاری هسجین، زاهد، و نیکونهاد، ایوب (۱۳۹۹). تحلیل آینده نگارانه بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی. دانش سیاسی، ۱۶(۲) (۳۲ پیاپی)، ۴۸۷-۵۱۲.
- نادری، مهدی، و پیرانی، شهره (۱۳۹۹). راهبردهای پیشرو در پساچهل سالگی انقلاب اسلامی (تبیین بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی). دانش سیاسی، ۱۶(۱) (۳۱ پیاپی)، ۳۰۵-۳۲۸.
- کریمی مصطفی، نصرالهی کاسمانی اکبر، خیامی عبدالکریم (۱۴۰۱). دلالت های سیاست گذاری رسانه؛ مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، مطالعات راهبردی فرهنگ، ۲(۷) (۳ پیاپی)، ۹-۲۲.
- قلی زاده زاوشتی مهدی، ملاحسنی نعیمه، اسماعیل پور علی، عرب بافرانی محمدرضا، (۱۴۰۱). طراحی مدل آینده نگاری راهبردی به منظور پیاده سازی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، آینده‌پژوهی انقلاب اسلامی، ۳(۴)، ۱۱-۴۴.

ب- انگلیسی

- Maykut. P. and Morehouse, R(1994). Beginning Qualitative Research. London: The Falmer press.
- – Mayring. Philip. (2000). “Qualitativ Content Analysis”. Forum Qualitative Social Forschung. Volome 1. No.2 – june, Vol. 11 Iss: 6/7/8, pp.27 - 52 Walter.
- Popper, R. Keenan, M. and Butter, M.2005. Mapping Foresight in Europe and other Regions of the World: The EFMN Annual Mapping Report 2005, report prepiued by PREST- NO to the European Commissions DG Research, Manchester, UK: The

University of Manchester.

Slaughter, Richard A.(1999)Futures for the third Millennium: Enabling the forward view, Sydney: prospect media. •